Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2017 m. gruodžio 13 d.[1]

Byla C-558/16

Doris Margret Lisette Mahnkopf,
dalyvaujant
Sven Mahnkopf

(*Kammergericht Berlin* (Berlyno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė – Europos paveldėjimo pažymėjimas – Taikymo sritis – Galimybė nurodyti gyvam likusiam sutuoktiniui priklausančią palikimo dalį Europos paveldėjimo pažymėjime“

I. Įvadas

1. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra antras, kuriame nacionalinis teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo, autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo[2] nuostatas.

2. Prejudicinis klausimas, kurį nacionalinis teismas pateikė byloje *Kubicka*[3], buvo susijęs su paveldėjimo teisės ir daiktinės teisės atribojimu. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti klausimą, susijusį su paveldėjimo teisės ir sutuoktinių turto teisinio režimo atribojimu. Savo prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori išsiaiškinti, ar pagal Europos paveldėjimo pažymėjimą pagal *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) (Vokietijos civilinis kodeksas) 1371 straipsnio 1 dalį gali būti nurodoma gyvam likusiam sutuoktiniui priklausanti palikimo dalis. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, kokias pasekmes reikėtų sieti su galimu informacijos, susijusios su šia palikimo dalimi, pateikimu Europos paveldėjimo pažymėjime.

1 Originalo kalba: lenkų.

2 OL L 201, 2012, p. 107.

3 Žr. 2017 m. spalio 12 d. sprendimą (C-218/16, EU:C:2017:755).

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

3. Reglamento Nr. 650/2012 11, 12 ir 71 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(11) šis reglamentas neturėtų būti taikomas kitoms nei paveldėjimas civilinėms teisės sritims. Siekiant aiškumo turėtų būti aiškiai nurodyta, kad šis reglamentas netaikomas tam tikriems klausimams, kurie gali būti laikomi susijusiais su paveldėjimo klausimais;

(12) taigi šis reglamentas neturėtų būti taikomas klausimams, susijusiems su sutuoktinių turto režimu, įskaitant vedybų sutartis, kurios gali būti sudaromos tam tikrose teisės sistemose, tiek, kiek tokiomis sutartimis nereglamentuojami paveldėjimo klausimai, taip pat turto režimams dėl santykių, kurie sukelia pasekmes, panašias į santuoką. Vis dėlto konkretaus paveldėjimo klausimą pagal šį reglamentą nagrinėjančios institucijos, nustatydamos palikėjo turtą ir atitinkamas paveldėtojų palikimo dalis, priklausomai nuo padėties, turėtų atsižvelgti į sutuoktinių turto režimo arba panašaus palikėjo turto režimo panaikinimą;

<…>

(71) pažymėjimas turėtų turėti tokį patį poveikį visose valstybėse narėse. Jis neturėtų pats savaime suteikti vykdytinos teisės, o turėtų turėti įrodomąją galią, ir turėtų būti preziumuojama, kad jame tiksliai pateikiami faktai, nustatyti pagal paveldėjimui taikytiną teisę arba pagal kitą konkretiems faktams, pavyzdžiui, paskutinės valios dėl turto palikimo galiojimui turinio prasme, taikytiną teisę. Pažymėjimo įrodomoji galia neturėtų apimti elementų, kuriems netaikomas šis reglamentas, pavyzdžiui, giminystės ryšių klausimų arba klausimo dėl to, ar konkretus turtas priklausė palikėjui <…>.“

4. Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies d punkte nurodyta:

„1. Šis reglamentas taikomas palikėjų palikimų paveldėjimui <…>.

2. Šis reglamentas netaikomas:

<…>

d) klausimams, susijusiems su sutuoktinių turto režimais ir santykių, kurie pagal jiems taikytiną teisę laikomi sukeliančiais panašias pasekmes į santuoką, turto režimais;

<…>.“

5. Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalies a punkte nurodyta:

„paveldėjimas – palikėjo palikimo paveldėjimas, apimantis visas turto, teisių ir pareigų perdavimo dėl mirties formas, neatsižvelgiant į tai, ar tai yra savanoriškas perdavimas pagal paskutinę valią dėl turto palikimo, ar perdavimas netestamentinio paveldėjimo atveju.“

6. Reglamento Nr. 650/2012 23 straipsnio „Taikytinos teisės taikymo sritis“ 1 dalyje ir 2 dalies b punkte nurodyta:

„1. Pagal 21 arba 22 straipsnius nustatyta teise reglamentuojamas visas palikimo paveldėjimas.

2. Visų pirma ta teise reglamentuojama:

<…>

b) paveldėtojų, jų atitinkamų palikimo dalių ir prievolių, kurias jiems gali nustatyti palikėjas, nustatymas ir kitų paveldėjimo teisių, įskaitant pergyvenusio sutuoktinio ar partnerio paveldėjimo teises, nustatymas;

<…>.“

7. Reglamento Nr. 650/2012 VI skyriuje „Europos paveldėjimo pažymėjimas“ yra įvairių nuostatų, susijusių su šiuo Sąjungos teisės institutu. Tarp jų 62 ir 63 straipsniuose paaiškinamas tikslas, kurio siekiant buvo nustatytas Europos paveldėjimo pažymėjimas:

„62 straipsnis

Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimas

1. Šiuo reglamentu sukuriamas Europos paveldėjimo pažymėjimas (toliau – pažymėjimas), kuris išduodamas naudoti kitoje valstybėje narėje ir sukelia 69 straipsnyje išvardytas pasekmes.

2. Pažymėjimo naudojimas yra neprivalomas.

3. Pažymėjimu nepakeičiami valstybėse narėse panašiais tikslais naudojami vidaus dokumentai. Vis dėlto pažymėjimas, išduotas naudoti kitoje valstybėje narėje, taip pat sukelia 69 straipsnyje išvardytas pasekmes valstybėje narėje, kurios institucijos jį išdavė pagal šį skyrių.

63 straipsnis

Pažymėjimo paskirtis

1. Pažymėjimas skirtas tam, kad juo naudotųsi įpėdiniai, testamentinės išskirtinės gavėjai, turintys tiesioginių teisių į palikimą, ir testamento vykdytojai ar palikimo administratoriai, kuriems kitoje valstybėje narėje reikia pasinaudoti savo statusu arba atitinkamai kaip įpėdinių ar testamentinės išskirtinės gavėjų teisėmis ir (arba) savo kaip testamento vykdytojų ar palikimo administratorių įgaliojimais.

2. Pažymėjimas visų pirma gali būti naudojamas siekiant įrodyti vieną ar daugiau iš toliau išvardytų faktų:

a) kiekvieno pažymėjime nurodyto įpėdinio arba atitinkamai testamentinės išskirtinės gavėjo statusą ir (arba) teises ir jiems tenkančias atitinkamas palikimo dalis;

<…>.“

8. Reglamento Nr. 650/2012 68 straipsnio „Pažymėjimo turinys“ f, h ir l punktuose nurodyta:

„Pažymėjime pateikiama tiek toliau nurodytos informacijos, kiek jos reikia tikslui, kuriam išduodamas pažymėjimas:

<…>

f) duomenys, susiję su palikėju: pavardė (pavardė gimimo metu, jei taikytina), vardas (-ai), lytis, gimimo data ir vieta, civilinė būklė, pilietybė, asmens kodas (jei taikoma), adresas mirties dieną, mirties data ir vieta;

<…>

h) informacija apie palikėjo sudarytą vedybų sutartį arba, jei taikytina, palikėjo sudarytą sutartį, reglamentuojančią santykius, kurie pagal tokiems santykiams taikytiną teisę turi panašias pasekmes į santuoką, ir informacija apie sutuoktinių turto režimą ar jam lygiavertį turto režimą;

<…>

l) kiekvienam iš įpėdinių tenkanti palikimo dalis ir, jei taikoma, kiekvienam įpėdiniui priklausančių teisių ir (arba) turto sąrašas (apyrašas);

<…>.“

9. Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnyje reglamentuotos Europos paveldėjimo pažymėjimo pasekmės. Šiuo klausimu 1, 2 ir 5 dalyse nurodyta:

„1. Pažymėjimas sukelia pasekmes visose valstybėse narėse nereikalaujant jokių specialių procedūrų.

2. Preziumuojama, kad pažymėjimas tiksliai patvirtina faktus, nustatytus pagal paveldėjimui taikytiną teisę arba pagal kitą konkretiems faktams taikytiną teisę. <…>

5. Pažymėjimas yra galiojantis dokumentas, kuriuo remiantis paveldimas turtas įregistruojamas valstybės narės atitinkamame registre, nedarant poveikio 1 straipsnio 2 dalies k ir l punktų taikymui.“

B. Vokietijos teisė

10. Vokietijos teisėje principai, susiję su paveldėjimo klausimais pasibaigus sutuoktinių turto teisiniam režimui, reglamentuojami *Bürgerliches Gesetzbuch* nuostatose. BGB §1931 1 dalies pirmame sakinyje nurodyta:„1. Palikėją pergyvenęs sutuoktinis kaip įpėdinis pagal įstatymą kartu su pirmos eilės giminaičiais paveldi ketvirtadalį, kartu su antros eilės giminaičiais arba seneliais – pusę palikimo.<…>

2. <…>

3. Tai neturi poveikio BGB 1371 straipsniui.

4. <…>.“

11. BGB 1371 straipsnyje nurodyta:„1. Jei dėl vieno iš sutuoktinių mirties sutuoktinių turto teisinis režimas pasibaigia, susituokus įgytas turtas sulyginamas pergyvenusiam sutuoktiniui tenkančią netestamentinę palikimo dalį padidinant ketvirtadaliu palikimo, neatsižvelgiant į tai, ar konkrečiu atveju sutuoktiniai susituokę įgijo turto.

2. Gyvas likęs sutuoktinis, kuris nėra nei paveldėtojas, nei testamentinės išskirtinės gavėjas, gali reikalauti kompensacijos pagal 1371–1373 ir 1390 straipsnius; gyvam likusiam sutuoktiniui tenkanti privalomoji palikimo dalis <…> nustatoma pagal palikimo dalį, kuri jam tektų netestamentinio paveldėjimo atveju iki padidėjimo.

3. Jei gyvas likęs sutuoktinis atsisako palikimo, be kompensacijos, jis gali reikalauti jam priklausančios privalomosios palikimo dalies, net jei neturėtų į ją teisės pagal paveldėjimo teisės nuostatas; tai netaikoma tais atvejais, kai sutuoktinis atsisako netestamentinio paveldėjimo arba teisės į privalomąją palikimo dalį pagal sutartį, sudarytą su sutuoktiniu.

4. Gyvas likęs sutuoktinis, gavęs ketvirtadalį palikimo pagal šio straipsnio 1 dalį, paisydamas praturtėjimo ribų privalo patenkinti palikėjo išlaikytinių, kurie turi teisę paveldėti iš palikėjo, tačiau nėra kilę iš jo santuokos su gyvu likusiu sutuoktiniu, poreikius.“

III. Pagrindinė byla

12. L.G. Mahnkopf mirė 2015 m. rugpjūčio 29 d. Gyvi liko jo našlė D. M. L. Mahnkopf ir sūnus S. Mahnkopf. D. M. L. Mahnkopf ir S. Mahnkopf yra prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamos bylos šalys.

13. Iki mirties dienos palikėjas gyveno santuokoje su bylos šalimi D. M. L. Mahnkopf. Sutuoktiniams buvo taikomas įstatyme nustatytas turto bendrosios dalinės nuosavybės režimas. Sudarydami santuoką, sutuoktiniai buvo Vokietijos piliečiai ir gyveno Vokietijoje. Sutuoktiniai nebuvo sudarę vedybų sutarties. Palikėjas nebuvo išreiškęs jokios paskutinės valios, kuri turėtų būti įgyvendinta jam mirus.

14. Palikėjo turtas buvo Vokietijos teritorijoje, išskyrus jo dalį, sudarančią pusę Švedijoje esančio nekilnojamojo turto.

15. Palikėjo sutuoktinės prašymu 2016 m. gegužės 30 d. teismas išdavė nacionalinį paveldėjimo pažymėjimą, pagal jį L. G. Mahnkopf paveldėtojai pagal įstatymą yra bylos šalys, kurios paveldi palikimą lygiomis dalimis.

16. Vėliau palikėjo sutuoktinė pateikė prašymą išduoti Europos paveldėjimo pažymėjimą. Šis pažymėjimas turėjo įrodyti Švedijoje esančio nekilnojamojo turto nuosavybės teisės perėjimą L. G. Mahnkopf paveldėtojams. Vis dėlto nacionalinis teismas šį prašymą atmetė, nusprendęs, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis susijusi su klausimais dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, nepatenkančiais į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį.

17. Palikėjo sutuoktinė apskundė tokį sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui *Kammergericht Berlin* (Berlyno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija). Šiuo etapu palikėjo sutuoktinė taip pat pateikė prašymą, kad Europos paveldėjimo pažymėjime informaciniais tikslais būtų nurodyta, kad jai pagal sutuoktinių turto teisinį režimą priklauso ketvirtadalis palikimo, nustatyto pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį.

18. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kilo abejonių dėl to, ar Europos paveldėjimo pažymėjimas gali būti išduotas pagal palikėjo sutuoktinio reikalavimus.

19. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas atkreipia dėmesį į tai, kad L. G. Mahnkopf nepasirinko jo paveldėjimo klausimams taikytinos teisės. Be to, pagal Reglamento Nr. 650/2012 21 straipsnį šiuo klausimu taikoma Vokietijos teisė.

20. Dėl klausimų, susijusių su sutuoktinių turtiniais santykiais, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad šiuo etapu dar nėra suvienodintos kolizinės normos, susijusios su sutuoktinių turtiniams santykiams taikytina teise.

21. Be to, sutuoktinių turtiniams santykiams taikytina teisė nustatoma pagal nacionalines kolizines normas, kurios yra privalomos bylą nagrinėjančio teismo buveinės valstybėje. Vokietijos teisėje tai yra *Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch* (EGBGB) (Įstatymas, kuriuo nustatomas Civilinis kodeksas) 14 ir 15 straipsniai. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad pagal šias nuostatas būtent Vokietijos teisė taikoma palikėjo ir jo sutuoktinės įgytam santuokoje turtui.

22. Nors Vokietijos teisė taikytina paveldėjimo byloms ir sutuoktinių turto teisiniam režimui, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad byloje, susijusioje su prašymu išduoti Europos paveldėjimo pažymėjimą, tokiomis aplinkybėmis, kaip šioje byloje, šių dviejų institutų atribojimas gali turėti reikšmę tokio pažymėjimo turiniui ir pasekmėms.

IV. Prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

23. Tokiomis aplinkybėmis *Kammergericht Berlin* (Berlyno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad reglamento taikymo sritis („taikomas palikėjų palikimų paveldėjimui“) susijusi ir su nacionalinės teisės nuostatomis, kuriomis, kaip BGB 1371 straipsnio 1 dalimi, sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai reglamentuojami taip, kad mirus vienam iš sutuoktinių padidinama kitam sutuoktiniui tenkanti netestamentinė palikimo dalis?

2. Jei į pirmąjį klausimą bus atsakyta neigiamai: ar Reglamento Nr. 650/2012 67 straipsnio 1 dalį ir 68 straipsnio l punktą bet kuriuo atveju reikia aiškinti taip, kad visą pergyvenusiam sutuoktiniui tenkančią palikimo dalį, net jeigu ji gauta padidinus tam tikra dalimi pagal teisės normą, kuria reglamentuojamas sutuoktinių turto teisinis režimas, kaip antai pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį, galima nurodyti Europos paveldėjimo pažymėjime?

   Jeigu tai iš principo neleistina, ar vis dėlto išimties tvarka tai būtų galima taikyti konkrečiomis aplinkybėmis, kai:

   a) paveldėjimo pažymėjimo tikslas yra tik tam tikroje kitoje valstybėje narėje pareikšti įpėdinių teises į joje esantį palikėjo turtą ir

   b) sprendimai paveldėjimo klausimais (Reglamento Nr. 650/2012 4 ir 21 straipsniai) ir – neatsižvelgiant į tai, kokia kolizinė teisės norma taikoma, – sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai turi būti nagrinėjami pagal tą pačią nacionalinės teisės sistemą.

3. Jei į pirmąjį ir antrąjį klausimus bus atsakyta neigiamai: ar Reglamento Nr. 650/2012 68 straipsnio l punktą reikia aiškinti taip, kad visą pergyvenusiam sutuoktiniui tenkančią palikimo dalį, padidintą pagal teisės normą, kuria reglamentuojamas sutuoktinių turto teisinis režimas, galima nurodyti Europos paveldėjimo pažymėjime, bet, atsižvelgiant į padidinimą, tik informaciniais tikslais?“

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo kanceliarija gavo 2016 m. lapkričio 3 d.

25. Pastabas raštu pateikė pagrindinės bylos šalys, Vokietijos, Belgijos, Graikijos, Italijos, Ispanijos ir Lenkijos vyriausybės ir Europos Komisija. Vokietijos, Belgijos ir Ispanijos vyriausybės, taip pat Europos Komisija dalyvavo 2017 m. spalio 4 d. vykusiame teismo posėdyje.

V. Analizė

A. Dėl Reglamento Nr. 650/2012 vaidmens Sąjungos aktų, susijusių su teisminiu bendradarbiavimu civilinėse bylose, sistemoje

26. Reglamentas Nr. 650/2012 taikomas paveldėjimui iš asmenų, mirusių 2015 m. rugpjūčio 17 d. ir vėliau. Kalbant apie šias faktines aplinkybes, suvienodintomis reglamento kolizinėmis normomis pakeičiamos nacionalinės normos, kurios iki tol buvo labai skirtingos.

27. Taip Reglamentu Nr. 650/2012 prisidedama prie laisvo asmenų judėjimo kliūčių šalinimo vidaus rinkoje. Tai atitinka Reglamento Nr. 650/2012 7 konstatuojamosios dalies antrą ir trečią sakinius, kur paaiškinta, kad Europos teisingumo erdvėje įpėdinių ir testamentinės išskirtinės gavėjų, kitų palikėjo artimųjų ir palikėjo kreditorių teisės turi būti veiksmingai užtikrintos.

28. Be to, Reglamente Nr. 650/2012 nustatytas paveldėjimo byloms taikytinos teisės leistinumas ir jos pasirinkimo laisvės ribos. Kartu taip sudaroma galimybė kuo išsamiau atspindėti palikėjo valią dėl jo palikimo.

B. Dėl pirmojo klausimo

29. Pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia nustatyti, ar tokia nacionalinės teisės nuostata, kaip BGB 1371 straipsnio 1 dalis, patenka į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį. Šioje nuostatoje numatyta, kad palikėjo palikimo dalis, atitinkanti ketvirtadalį palikimo ir pagal BGB 1931 straipsnį priklausanti gyvam likusiam sutuoktiniui, didinama dar vienu ketvirtadaliu palikimo, jeigu sutuoktiniams buvo taikomas sutuoktinių turto teisinis režimas, grindžiamas bendro kartu įgyto turto dalinės nuosavybės režimu.

30. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar, atsižvelgiant į Reglamentą Nr. 650/2012, šią nuostatą reikėtų laikyti nuostata, susijusia su „turto palikimu“, kaip tai suprantama pagal šio reglamento 1 straipsnio 1 dalį ir 3 straipsnio 1 dalies a punktą, ar tai reikėtų laikyti „klausimu, susijusiu su sutuoktinių turto režimais“, nepatenkančiu į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį (šio reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punktas).

31. Norėčiau atkreipti dėmesį, kad dėl BGB 1371 straipsnio 1 dalies, kaip nuostatos, priskiriamos paveldėjimo byloms taikytinos teisės sričiai arba sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės sričiai, doktrinoje aktyviai diskutuojama jau kelis dešimtmečius [4]. Šis klausimas buvo keliamas ir teismuose [5].

4 Atrodo, kad dar prieš pradedant taikyti Reglamentą Nr. 650/2012 doktrinoje buvo laikomasi požiūrio, susijusio su nacionalinėmis kolizinėmis normomis, pagal kurį BGB 1371 straipsnio 1 dalis yra nuostata, taikoma sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės srityje (H. Dörner „Internationales Erbrecht, Art. 25, 26 EGBGB“, išleista „Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Einführungsgesetz zum BGB“, Berlynas, 2007, 25 str., nb. 34; W. Riering „Régime légal allemand et succession régie par la loi française“, išleista „Mélanges en l'honneur de Mariel Revillard“, Paryžius, Defrénois, 2007, p. 258–263; D. A. Popescu „Guide on international private law in successions matters“, Onesti, Magic Print 2014, p. 18 ir ten nurodyti šaltiniai).

5 2011 m. rugpjūčio 5 d. *Oberlandesgericht Köln* (Kelno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija) sprendime (2 Wx 115/11, *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht* 2012, 819) buvo išreikštas požiūris, kad gyvas likęs sutuoktinis negauna palikimo dalies pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį, jeigu sutuoktinių turto režimui taikytina teisė yra Vokietijos teisė, o paveldėjimo klausimams taikytina teisė – Turkijos teisė. 2012 m. balandžio 16 d. sprendime *Oberlandesgericht München* (Miuncheno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija) (31 Wx 45/12, *Neue Juristische Wochenschrift-Rechtsprechungs-Report* 2012, 1096) išreiškė poziciją, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis visiškai taikoma net ir tais atvejais, kai paveldėjimui taikytina Irano teisė. Galiausiai, atsižvelgiant į Vokietijos kolizines normas, 2015 m. gegužės 13 d. Sprendime IV ZB 30/14 (*Neue Juristische Wochenschrift* 2015, 2185) *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas, Vokietija) nusprendė, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis taikoma kaip sutuoktinių turto režimui taikytina teisė. Tame sprendime taip pat buvo išaiškinta, kad net kai sutuoktinių turto režimui taikytina Vokietijos teisė, o paveldėjimo klausimams taikytina kitos valstybės narės teisė, pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį likusiam gyvam sutuoktiniui priklauso palikimo dalis.

32. Kolizinių normų kodifikavimas Reglamente Nr. 650/2012, kuris pagal Sąjungos viršenybės principą turi viršenybę prieš nacionalines kolizines normas, vis dėlto lemia tai, kad į šį klausimą reikės pažvelgti paisant naujų, iki šiol dar nenagrinėtų aplinkybių. Sąvokos, kurias Sąjungos teisės aktų leidėjas pasirinko siekdamas apibrėžti Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį, yra savarankiškos. Tai reiškia, kad kvalifikavimas pagal nacionalines kolizines normas, atsižvelgiant į tokias teisės aktų nuostatas, kokia yra BGB 1371 straipsnio 1 dalis, negali turėti lemiamos reikšmės pateikiant atsakymą į pirmąjį prejudicinį klausimą[6].

1. Pirminės pastabos

a) Šalių pozicijos

1) Argumentai dėl BGB 1371 straipsnio 1 dalies kvalifikavimo kaip nuostatos, patenkančios į paveldėjimo klausimams taikytinos teisės taikymo sritį

33. Graikijos vyriausybė laikosi nuomonės, kad gyvam likusiam sutuoktiniui tenkanti dalis, pasibaigus sutuoktinių turto teisiniam režimui, turi būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime, jeigu ja siekiama atspindėti tikrąją įpėdiniui tenkančio palikimo dalį. Kadangi ši dalis turi būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime, Graikijos vyriausybės nuomone, BGB 1371 straipsnį reikia pripažinti teisės akto nuostata, patenkančia į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį.

34. Italijos vyriausybė nurodo, kad jeigu BGB 1371 straipsnio taikymą lemia sutuoktinio mirtis, tai yra nuostata, patenkanti į paveldėjimo klausimams taikytinos teisės taikymo sritį. Grįsdama tokią savo poziciją Italijos vyriausybė papildomai nurodo Reglamento Nr. 650/2012 9 konstatuojamąją dalį („šis reglamentas turėtų būti taikomas visiems civilinės teisės aspektams, susijusiems su palikėjo palikimo paveldėjimu“) ir jo 23 straipsnio 2 dalies b punktą, kuriame nurodyta, kad paveldėjimo klausimams taikytina teisė apima „paveldėtojų, jų atitinkamų palikimo dalių ir prievolių, kurias jiems gali nustatyti palikėjas, nustatym[ą] ir kitų paveldėjimo teisių, įskaitant pergyvenusio sutuoktinio ar partnerio paveldėjimo teises, nustatym[ą]“.

35. Lenkijos vyriausybė laikosi nuomonės, kad bendrosios dalinės nuosavybės atveju kalbama apie tam tikrą palikimo dalių ir teisių perėmimo formą, padidinant netestamentinę palikimo dalį. Šis perėmimas įvyksta tik mirus vienam iš sutuoktinių. Lenkijos vyriausybė taip pat atlieka pagrįstą BGB 1371 straipsnio 1 dalyje reglamentuojamo instituto ir jo funkcijos Vokietijos teisėje analizę. Lenkijos vyriausybė, be kita ko, atkreipia dėmesį į tai, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis turi būti taikoma kartu su BGB 1931 straipsnio 1 ir 3 dalimis, nuostata, kurios priskyrimas paveldėjimo klausimams taikytinos teisės sričiai nekelia abejonių ir kurioje daroma tiesioginė nuoroda į BGB 1371 straipsnį. Be to, BGB 1371 straipsnio 1 dalis taikoma tik tokiu atveju, kai turtui taikomas režimas pasibaigia dėl vieno iš sutuoktinių mirties, tačiau niekada netaikoma, kai turtui taikomas režimas pasibaigia dėl kitų priežasčių. Galiausiai, Lenkijos vyriausybės nuomone, atsižvelgiant į BGB 1938 straipsnį, testamente galima nurodyti, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis netaikoma.

6 Doktrinoje nesutariama dėl BGB 1371 straipsnio 1 dalies kvalifikavimo pagal Reglamentą Nr. 650/2012. Kai kurie autoriai teigia, kad ši nuostata taikoma kaip sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės nuostata (žr. doktriną, nurodytą A. Bonomi „Article 1 - Champ d'application“, išleista A. Bonomi, P. Wautelet „Le droit européen des successions, Commentaire du règlement (UE) n° 650/2012, du 4 juillet 2012“, Briuselis, Bruylant 2016, p. 89; taip pat A. Reis „Succession and Family Law“, išleista S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata „Towards the Entry into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity upon Past Divergencies“, JUST/2013/JCIV/AG/4666, p. 45), o kiti autoriai pritaria jo kvalifikavimui pagal paveldėjimo teisę (P. Lagarde, (Heinrich) Dörner): „Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche/IPR. Art. 25, 26 EGBGB. Anhang zu Art. 25 f EGBGB: Ausländische Rechte“, *Revue critique de droit international privé*, 1996, p. 389; M. Margoński „Anmerkung zum Vorlagebeschluss des Kammergerichts an den EuGH vom 25. Oktober 2016“, 6 W 80/16 in der Rs. C-558/16, Mahnkopf, *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, Heft Nr. 4, 2017, p. 212 ir 213).

2) Argumentai prieš BGB 1371 straipsnio 1 dalies kvalifikavimą kaip nuostatos, patenkančios į paveldėjimo klausimams taikytinos teisės taikymo sritį

36. Vokietijos vyriausybė, šiuo klausimu laikydamasi pozicijos, kuri panaši į Lenkijos vyriausybės išreikštą poziciją, nors darydama kitokias išvadas, nurodo, kad, norint atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą, reikia įvertinti, ar BGB 1371 straipsnio 1 dalis susijusi su „paveldėjimu“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio 1 dalį, ar su „sutuoktinių turto režimais“, kaip tai suprantama pagal šio reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punktą. Šiomis aplinkybėmis Vokietijos vyriausybė nurodo, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalies tikslas yra reglamentuoti klausimus, susijusius su sutuoktinių turto režimu, be to, ši nuostata patenka į sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės taikymo sritį. Kad tai įvyksta po to, kai gyvam likusiam sutuoktiniui pripažįstama palikimo dalis, tik palengvina paveldėtojų tarpusavio santykius.

37. Komisija, kaip ir Vokietijos vyriausybė, siūlo nagrinėjamu atveju laikytis funkcinio požiūrio, atsižvelgiant į nagrinėjamos nuostatos tikslą nacionalinėje teisėje. Komisija nurodo, kad bendrosios dalinės nuosavybės atveju šios dalys nustatomos tik pasibaigus šiam turto režimui. Šia nuostata siekiama ne padalyti palikėjo turtą jam artimiems asmenims, bet veikiau paskirstyti turtą palikėjui mirus, vertinant šį įvykį kaip tokį, dėl kurio pasibaigia sutuoktinių turto režimas.

38. Belgijos vyriausybė taip pat siūlo neigiamai atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą. Siekdama pagrįsti šią poziciją ji nurodo, kad sutuoktinių turto režimas sukelia pasekmių ne tik kol trunka santuoka, bet ir jai pasibaigus, taip pat ir tuo atveju, kai tai įvyksta vienam iš sutuoktinių mirus.

39. Ispanijos vyriausybė nurodo, kad Reglamento Nr. 650/2012 11 ir 12 konstatuojamosiose dalyse nepaliekama jokių abejonių dėl šio reglamento taikymo srities, į ją neįtraukiant klausimų, susijusių su sutuoktinių turto režimais.

b) Bendrosios dalinės nuosavybės reglamentavimas Vokietijos teisėje

40. Prieš toliau analizuodamas norėčiau trumpai apibūdinti Vokietijos teisinį reglamentavimą, su kuriuo susijęs prašymas priimti prejudicinį sprendimą. Esu įsitikinęs, kad tai leis Teisingumo Teismui išsamiai įvertinti šioje byloje nagrinėjamą klausimą. Prie šių svarstymų dar grįšiu kitoje šios išvados dalyje.

41. Vokietijos teisėje sutuoktinių turto režimas yra bendrosios dalinės nuosavybės režimas, kurį Vokietijos teisės aktų leidėjas pažodžiui apibrėžia kaip „susituokus įgyto turto bendrosios dalinės nuosavybės režimą“ (*Zugewinngemeinschaft*). Tačiau neturėtų kelti abejonių tai, kad šiuo atveju kalbama apie atskiros nuosavybės režimą. Kiekvienas iš sutuoktinių išlaiko savo turtą, todėl nėra atskiros šio turto dalies, kuri būtų laikoma bendra nuosavybe.

42. Jeigu šis turto režimas pasibaigia, kol abu sutuoktiniai dar yra gyvi, visų pirma dėl santuokos nutraukimo, atsiranda galimybė taikyti režimą, kurio tikslas – sulyginti padidėjusio turto dalis, sutuoktinių įgytas per tą laiką, kol buvo taikomas sutuoktinių turto režimas. Šioje srityje nustatant būtinus supaprastinimus, galima būtų teigti, kad tokiais atvejais sutuoktinių turtas vertinamas toliau nurodytu būdu[7].

7 Szerzej D. Martiny, N. Dethloff „Property relationship between spouses“ Vokietija, 2008 m. rugpjūčio mėn.

43. Pirmiausia reikia apskaičiuoti kiekvieno iš sutuoktinių turto vertės, buvusios sutuoktinių turto režimo pasibaigimo metu, ir šio turto vertės, kai šis režimas buvo pradėtas taikyti, skirtumą. Atlikus šiuos matematinius veiksmus nustatomos dvi vertės, atitinkančios kiekvieno iš sutuoktinių turto padidėjimą per tą laiką, kai buvo taikomas sutuoktinių turto režimas. Kitas žingsnis būtų šitaip nustatytų verčių palyginimas. Tuo atveju, kai viena vertė yra didesnė už kitą, sutuoktiniui, kurio turtas per tą laiką, kai buvo taikomas sutuoktinių turto režimas, padidėjo mažiau, priklauso kompensacija, kurią sudaro pusė abiejų sutuoktinių padidėjusio turto verčių skirtumo (BGB 1378 straipsnio 1 dalis).

44. Reikėtų pažymėti, kad siekiant nustatyti šias vertes reikia turėti informaciją, leidžiančią nustatyti sutuoktinių turto padidėjimo skirtumą. Šiuo tikslu Vokietijos teisėje numatyta galimybė surinkti dokumentus, patvirtinančius turtinę padėtį nuo bendrosios dalinės nuosavybės nustatymo momento (BGB 1377 straipsnis). Be to, pasibaigus sutuoktinių turto režimui, kaip ir pateikus prašymą dėl santuokos nutraukimo, santuokos pripažinimo negaliojančia arba ankstesnio nuosavybės dalių sulyginimo atveju kiekvienas sutuoktinis gali prašyti atskleisti informaciją, susijusią su sutuoktinio turtine padėtimi, kuri yra reikšminga turto dalims sulyginti (BGB 1379 straipsnis).

45. Vis dėlto nurodytos taisyklės, susijusios su verčių nustatymu, iš esmės netaikomos, jeigu sutuoktinių turto režimas pasibaigia mirus vienam iš sutuoktinių.

46. Pagal bendrąsias paveldėjimo taisykles, numatytas BGB 1931 straipsnio 1 dalyje, gyvas likęs sutuoktinis kartu su pirmos eilės giminaičiais paveldi ketvirtadalį palikimo. Be to, BGB 1931 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad netestamentinis paveldėjimas nepažeidžia BGB 1371 straipsnio. Todėl gyvas likęs sutuoktinis, kuris paveldi kartu su pirmos eilės giminaičiais, pagal BGB 1931 straipsnio 1 dalį turi teisę į ketvirtadalį palikimo ir į dar vieną ketvirtadalį pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį.

47. Šis sprendimas leidžia supaprastinti gyvo likusio sutuoktinio paveldimų dalių ir likusių palikėjo paveldėtojų apskaičiavimą. Taip suinteresuotieji asmenys nebeprivalo įrodyti kiekvieno sutuoktinio dalies dydžio. Tai galėtų būti sunkiau, jeigu palikėjas mirtų. Be to, dėl to galėtų kilti nepageidaujamų palikėjo artimųjų konfliktų.

48. Kartais atkreipiamas dėmesys į tai, kad atsisakius reikalavimo įrodyti, ar tikrai padidėjo turto dalis, ir papildomo palikimo ketvirtadalio skyrimas gyvam likusiam sutuoktiniui yra savotiška „premija“ santuokoms, kurios nebuvo nutrauktos sutuoktiniams esant gyviems [8]. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad ketvirtadalis palikimo gyvam likusiam sutuoktiniui tenka net ir tada, kai tokia dalis visai nepadidėjo. Ši dalis apskaičiuojama kaip palikimo dalis, o ne kaip vieno iš sutuoktinių padidėjusio turto dalis. Gyvas likęs sutuoktinis, remdamasis BGB 1371 straipsnio 1 dalimi, gali gauti daugiau, nei jam priklausytų, jeigu turto dalys būtų sulyginamos matematiškai. Vis dėlto negalima atmesti ir priešingos situacijos, kai matematinis turto dalių sulyginimas būtų naudingesnis gyvam likusiam sutuoktiniui.

49. Vis dėlto tai nėra vienintelis būdas įvertinti sutuoktinių turto režimą mirus vienam iš sutuoktinių. Vokietijos teisėje kai kuriais atvejais leidžiama turto dalis sulyginti matematiškai.

50. Pirma, kai gyvas likęs sutuoktinis nėra mirusio sutuoktinio įpėdinis ar testamentinės išskirtinės gavėjas, taikoma BGB 1371 straipsnio 2 dalis. Tada sutuoktinis gali reikalauti matematiškai sulyginti turto dalis. Be reikalavimo matematiškai sulyginti turto dalis, gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 2303 straipsnio 2 dalies pirmą sakinį priklauso reikalavimas dėl privalomosios palikimo dalies, apskaičiuotas pagal palikimo dalį, kuri priklausytų šiam sutuoktiniui, jeigu tai būtų netestamentinis paveldėjimas pagal BGB 1931 straipsnį.

8 G.A.L. Droz „Les régimes matrimoniaux en droit international privé comparé“, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 143 t., 1974, p. 98.

51. Antra, panaši situacija susiklosto, jei gyvas likęs sutuoktinis atsisako priimti palikėjo palikimą. Tada jis gali reikalauti matematiškai sulyginti padidėjusias turto dalis, taip pat netestamentines dalis (BGB 1371 straipsnio 3 dalis), nors pagal Vokietijos teisę, jei paveldėtojas atsisako priimti palikimą, iš esmės jam nepriklauso netestamentinė palikimo dalis.

52. Kartais doktrinoje nurodomas trečias, teisės aktuose nereglamentuotas, atvejis, kai BGB 1371 straipsnio 1 dalis netaikoma, nors sutuoktinių turto režimas ir pasibaigia mirus vienam iš sutuoktinių. Tai susiję su atvejais, kai būsimasis palikėjas išreiškia testamentinę valią dėl kito sutuoktinio [9].

53. Palikėjas ir gyvas likęs sutuoktinis gali vienašališkai užkirsti kelią BGB 1371 straipsnio 1 dalies taikymui. Iš esmės jie tai daro taikydami klasikinius paveldėjimo teisės institutus. Gyvas likęs sutuoktinis gali atsisakyti palikimo, o palikėjas gali nušalinti šį sutuoktinį nuo palikimo, pareikšdamas paskutinę valią mirties atveju.

c) Paveldėjimo klausimams taikytinos teisės ir sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės taikymo srities atribojimas

1) Dėl paveldėjimo klausimams taikytinos teisės ir sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės suderinimo nebuvimo

54. Pavienių valstybių narių teisėje yra numatyta įvairių sprendimų, kuriais siekiama apsaugoti gyvo likusio sutuoktinio interesus mirus jo sutuoktiniui. Vieni teisės aktų leidėjai šiuo tikslu naudoja prie paveldėjimo teisės priskiriamus institutus, teikdami pirmenybę gyvam likusiam sutuoktiniui kitų paveldėtojų atžvilgiu. Kiti remiasi sprendimais, susijusiais su sutuoktinių turto režimu, kai sutuoktinis nelaikomas paveldėtoju arba jo paveldėjimo teisės apribojamos [10].

55. Vis dėlto sunku surasti išgrynintą vieno ar kito modelio pavyzdį. Dažniau taikomas mišrus modelis, kai rūpestis apsaugoti gyvo likusio sutuoktinio turtinius interesus įgyvendinamas taikant tarpusavyje susijusius sprendimus, kylančius iš paveldėjimo teisės ir sutuoktinių turto teisinio režimo. Šie elementai tariamai turėtų sudaryti darnią sistemą, išlaikant gyvo likusio sutuoktinio, likusių paveldėtojų, testamentinės išskirtinės gavėjų ir kreditorių interesų pusiausvyrą.

56. Tais atvejais, kurie yra susiję daugiau negu su vienos valstybės teise, paveldėjimo klausimams taikytiną teisę ir sutuoktinių turto režimui taikytiną teisę nurodo įvairios kolizinės normos. Nustačius taikytiną teisę remiantis kolizinėmis normomis gali tekti taikyti nuostatas, kylančias iš dviejų skirtingų teisinių sistemų. Šie sprendimai neturi būti tarpusavyje suderinti. Dėl to gali kilti įvairių sunkumų.

57. Pavyzdžiui, pagal paveldėjimo klausimams taikytiną teisę sutuoktinio turtiniais interesais gali būti rūpinamasi taikant nuostatas, susijusias su sutuoktinių turtiniais santykiais, o pagal sutuoktinių turto režimui taikytiną teisę šiuo tikslu gali būti naudojami paveldėjimo teisės institutai.

58. Taip pat nereikėtų pamiršti priešingo atvejo, kai dėl skirtingų sprendimų kumuliacijos gali būti neproporcingai privilegijuojama gyvo likusio sutuoktinio padėtis. Tokia situacija susiklosto, jei pagal paveldėjimo teisę taikoma teisė, pagal kurią ypač apsaugomi gyvo likusio sutuoktinio interesai, naudojant paveldėjimo teisės mechanizmus, o taikant sutuoktinių turto režimo institutą – teisė, pagal kurią šiam sutuoktiniui suteikiamos ypatingos privilegijos, susijusios su apskaičiavimais, siejamais su šio režimo pabaiga.

9 Šiuo klausimu Vokietijos teisės doktrinoje žr. R. Zimmermann „Intestate Succession in Germany“, išleista K.G.C. Reid, M. de Waal, R. Zimmermann „Comparative Succession Law. Volume II. Intestate Succession“, Oksfordas, Oxford University Press, 2015, p. 213.

10 E. D. Graue „The Rights of Surviving Spouses under Private International Law“, *The American Journal of Comparative Law*, 15 t., 1966/1967, p. 164 ir 165.

2) Kvalifikavimas

59. Trūkumus, kylančius vienu metu taikant skirtingų teisinių sistemų normas, galima sušvelninti kvalifikavimu („qualification“, „Qualifikation“, „characterisation“). Čia kalbama apie sąvokų, vartojamų formuluojant konkrečias kolizines normas, aiškinimą siekiant apibrėžti jų taikymo sąlygas.

60. Kadangi kolizinės normos sudaro tam tikrą sistemą, jas reikėtų kvalifikuoti taip, kad konkrečių kolizinių normų ribos nesutaptų.

61. Vis dėlto kvalifikavimas ne visada gali duoti teigiamą rezultatą. Visų pirma šiuo būdu sunku spręsti problemas, kylančias normų, susijusių su paveldėjimo klausimams taikytina teise ir sutuoktinių turto režimui taikytina teise, atribojimo srityje [11].

3) Taikymas tarptautinėje privatinėje teisėje

62. Kvalifikavimo trūkumus galima sušvelninti taikant kitą bendrąjį tarptautinės privatinės teisės institutą, t. y. vadinamąją adaptaciją (arba pritaikymą) („adaptation“, „Anpassung“). Pritaikymu siekiama panaikinti materialinės teisės nuostatų, kylančių iš įvairių teisinių sistemų, laikomų taikytina teise kvalifikuojant tarpusavyje susijusius klausimus, suderinimo trūkumą.

63. Nors pritaikymo tikslas atrodo aiškiai apibrėžtas, sunku suformuluoti kokias nors bendras rekomendacijas, kaip šią adaptaciją atlikti. Bet kuriuo atveju adaptacijos priemonės gali būti naudojamos kolizinių normų srityje, iš naujo apibrėžiant jų taikymo sritį taip, kad būtų išvengta prieštaravimų ir klausimas būtų išspręstas remiantis viena taikytina teise [12] arba materialinės teisės normų lygmeniu, modifikuojant tarpusavyje prieštaraujančias nuostatas. Kraštutiniu atveju sukuriama savita dviejų teisinių sistemų sintezė [13].

64. Svarstymai, susiję su adaptacijos priemonėmis, neturi lemiamos reikšmės pateikiant atsakymą į prejudicinį klausimą. Šioje byloje negali būti nė kalbos apie paveldėjimo klausimams taikytinos teisės ir sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės derinimo stoką. Abiem šiais atvejais taikoma Vokietijos teisė.

65. Vis dėlto mano pateiktos pastabos yra tokios svarbios, kad kitokiomis faktinėmis aplinkybėmis nei tos, kurios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, jos gali turėti didelę reikšmę. Manau, kad pateikdamas atsakymus į prejudicinius klausimus Teisingumo Teismas turi žinoti šioje byloje pateiktino išaiškinimo sukeliamas pasekmes. Teisingumo Teismo sprendimas neabejotinai turės didelę įtaką Reglamento Nr. 650/2012 taikymui nacionaliniuose teismuose esant kitoms situacijoms.

11 Žr. Ch. Kohler „L'autonomie de la volonté en droit international privé“, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 359 t., 2013, p. 443.

12 Pavyzdžiui, jeigu pagal sutuoktinių turto režimui taikytiną teisę gyvas likęs sutuoktinis saugomas pagal paveldėjimo teisės nuostatas, o pagal paveldėjimo klausimams taikytiną teisę šiuo tikslu remiamasi nuostatomis, susijusiomis su sutuoktinių turto režimu, tada, kai kurių autorių nuomone, su apskaičiavimu susijusiems klausimams dėl turtinio režimo reikėtų taikyti su paveldėjimo klausimais susijusią teisę. Taip iki Reglamento Nr. 650/2012 įsigaliojimo siūlė A. Bucher „La dimension sociale du droit international privé. Cours général“, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 341 t., 2010, p. 243.

13 Iki įsigaliojant Reglamentui Nr. 650/2012 kartais buvo teigiama, kad jeigu sutuoktinių turto režimui taikytina Vokietijos teisė, o kita teisė reglamentuoja paveldėjimo klausimus, BGB 1371 straipsnio 1 dalis netaikoma. Tokiu atveju reikia taikyti BGB 1371 straipsnio 2 dalį ir matematiškai sulyginti dalių padidėjimą pagal santuokos nutraukimo atveju taikomus principus. G.A.L. Droz „Les régimes matrimoniaux en droit international privé comparé“, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, 143 t., 1974, p. 98; M. Coester „International Aspects of German Estate Law“, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 53 t., 1981, p. 66). Iš esmės šis požiūris reiškia, kad BGB 1371 straipsnio 2 dalies frazę „likęs gyvas sutuoktinis yra paveldėtojas“ reikia suprasti kaip „likęs gyvas sutuoktinis nėra paveldėtojas, paveldintis pagal Vokeitijos teisę“. E. D. Graue „Comparative law of matrimonial property: a Symposium at the International Faculty of Comparative Law at Luxembourg on the laws of Belgium, England, France, Germany, Italy and the Netherlands“ (leid. A. Kiralfy, Leidenas, A. W. Sijthoff 1972, p. 144.

66. Kartu norėčiau pažymėti, kad, neatsižvelgiant į tai, kokį kvalifikavimą Teisingumo Teismas pateiks dėl BGB 1371 straipsnio 1 dalies, dėl to visiškai neišnyks būtinybė taikyti adaptacijos priemones. Neatsižvelgiant į tai, ar BGB 1371 straipsnio 1 dalis bus pripažinta priskiriama paveldėjimo sričiai, ar sutuoktinių turto režimo sričiai, kai kuriais atvejais gali nutikti taip, kad taip bus pernelyg privilegijuojamas arba skriaudžiamas gyvas likęs sutuoktinis. Tada gali prireikti adaptacijos, o adaptacijos būdas, žinoma, priklausys nuo konkrečių faktinių aplinkybių.

67. Pateikęs pastabas, susijusias su BGB 1371 straipsnio 1 dalimi ir bendraisiais tarptautinės privatinės teisės klausimais, dabar galiu atlikti analizę, susijusią su pirmuoju prejudiciniu klausimu.

2. Paveldėjimo klausimams taikytinos teisės ir sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės taikymo srities atribojimas atsižvelgiant į BGB 1371 straipsnio 1 dalį

a) Reglamento Nr. 650/2012 ir Reglamento 2016/1103 taikymo srities atribojimas

68. Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritis pozityviai apibrėžta jo 1 straipsnio 1 dalyje. Pagal šią nuostatą reglamentas taikomas „palikėjų palikimų paveldėjimui“. Reglamento Nr. 650/2012 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad sąvoka „paveldėjimas“ – tai palikėjo palikimo paveldėjimas, apimantis visas turto, teisių ir pareigų perdavimo dėl mirties formas.

69. Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritis negatyviai apibrėžta jo 1 straipsnio 2 dalyje. Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio 2 dalies d punkte nurodyta, kad šis reglamentas netaikomas „klausimams, susijusiems su sutuoktinių turto režimais ir santykių, kurie pagal jiems taikytiną teisę laikomi sukeliančiais panašias pasekmes į santuoką, turto režimais“.

70. Reglamente Nr. 650/2012 nėra konkrečios informacijos apie sąvokos „klausimams, susijusiems su sutuoktinių turto režimais“ aiškinimą.

71. Vis dėlto Sąjungos teisės aktų leidėjas, remdamasis SESV 81 straipsniu, priėmė ne tik Reglamentą Nr. 650/2012. Atsižvelgęs į tai, kad trūksta suvienodintų kolizinių normų, susijusių su sutuoktinių turto režimams taikytina teise, Sąjungos teisės aktų leidėjas pagal SESV 81 straipsnio 3 dalį taip pat priėmė 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentą (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje[14]. Reglamentas 2016/1103 iš esmės bus taikomas nuo 2019 m. sausio 29 d. (šio reglamento 70 straipsnio 2 dalies antra pastraipa).

72. Reglamentas Nr. 650/2012 ir Reglamentas 2016/1103 turi papildyti vienas kitą ir jų taikymo sritys neturėtų sutapti. Į Reglamento 2016/1103 taikymo sritį patenkantys klausimai nepatenka į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį, tiek, kiek jie susiję su sutuoktinių turto režimu. Su paveldėjimu susiję klausimai atitinkamai nepatenka į Reglamento 2016/1103 taikymo sritį[15].

73. Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritis negali skirtis, atsižvelgiant į tai, ar jį taikys valstybių narių teisminės institucijos, dalyvaujančios stiprinant bendradarbiavimą, susijusį su Reglamentu 2016/1103. Be to, neturi reikšmės tai, kad šiuo metu Reglamentas 2016/1103 dar netaikomas. Pradėjus jį taikyti Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritis nepasikeis.

14 OL L 183, 2016, p. 1.

15 Šiuo požiūriu dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OL L 338, 2003, p. 1.) ir Reglamento Nr. 650/2012 taikymo srities atribojimo žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Matoušková* (C-404/14, EU:C:2015:428, 31 punktas). Teisingumo Teismas toje byloje priėmė analogišką sprendimą, nurodydamas, kad savo jurisprudencijoje jis siekia išvengti šių aktų nuostatų taikymo srities sutapimo ir įvairių teisės spragų. Žr. 2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Matoušková* (C-404/14, EU:C:2015:653, 34 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

74. Reglamento 2016/1103 taikymo sritis apibrėžta jo 1 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią šis reglamentas taikomas „sutuoktinių turto teisiniams režimams“. Reglamento 2016/1103 18 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad į šio reglamento taikymo sritį turėtų patekti visi su sutuoktinių turto teisiniais režimais susiję civilinės teisės klausimai, be kita ko, „<…> sutuoktinių turto teisinio režimo pabaiga, visų pirma <…> mirus vienam iš sutuoktinių“.

75. Vis dėlto pagal Reglamento 2016/1103 1 straipsnio 2 dalies d punktą šis reglamentas netaikomas „mirusio sutuoktinio turto paveldėjimui“. Tai patvirtina Reglamento 2016/1103 22 konstatuojamoji dalis, pagal kurią šis reglamentas neturėtų būti taikomas mirusio sutuoktinio turto paveldėjimo klausimams, nes juos reglamentuoja Reglamentas Nr. 650/2012.

76. Daugiau informacijos, susijusios su abiejų reglamentų taikymo sritimi, pateikiama nuostatose, susijusiose su taikytinos teisės, nustatomos pagal šiuose reglamentuose įtvirtintas kolizines normas, taikymo sritimi. Reglamento 2016/1103 27 straipsnio e punkte nurodyta, kad sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytina teisė nustato, be kita ko, „sutuoktinių turto teisinio režimo panaikinimą ir turto padalijimą, paskirstymą arba likvidavimą“. Pagal Reglamento Nr. 650/2012 23 straipsnio 2 dalies b punktą „paveldėtojų, jų atitinkamų palikimo dalių ir prievolių, kurias jiems gali nustatyti palikėjas, nustatymas ir kitų paveldėjimo teisių, įskaitant pergyvenusio sutuoktinio ar partnerio paveldėjimo teises, nustatymas“ reglamentuoja teisė, kuri šio reglamento kolizinėse normose nurodoma kaip taikytina teisė.

77. Taigi manau, kad Reglamentas 2016/1103 bus taikomas klausimams, susijusiems, be kita ko, su nustatymu, kokios turtinės teisės įeina į palikimą, tačiau ne vertinant gyvo likusio sutuoktinio turimas teises į tai, kas jau įeina į palikimo sudėtį. Pavyzdžiui, jeigu sutuoktinius sieja bendros turto nuosavybės režimas, pagal teisę, nustatytą remiantis Reglamento 2016/1103 normomis, reikės nustatyti, ar santuokoje įgytas kilnojamasis turtas buvo bendro turto dalis ir kuriam sutuoktiniui jis atiteks, kai šis režimas pasibaigs.

78. BGB 1371 straipsnio 1 dalis susijusi ne su turto dalių padalijimu sutuoktiniams, o su gyvo likusio sutuoktinio teisėmis į turto dalis, jau įeinančias į palikimą. Taigi šis argumentas patvirtintų, kad tokia nuostata, kokia yra BGB 1371 straipsnio 1 dalis, kaip klausimas, susijęs su „mirusio sutuoktinio turto paveldėjimu“, kaip tai suprantama pagal Reglamento 2016/1103 1 straipsnio 2 dalies d punktą ir šio reglamento 22 konstatuojamąją dalį, nėra nuostata, patenkanti į sutuoktinių turto režimo instituto taikymo sritį.

79. Pateikti svarstymai gali rodyti, kad dalis, kuri pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį priklauso gyvam likusiam sutuoktiniui, turi būti laikoma klausimu, patenkančiu ne į Reglamento 2016/1103, o į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį.

b) Dalies, kuri pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį priklauso gyvam likusiam sutuoktiniui, kvalifikavimas atsižvelgiant į šios nuostatos tikslą

1) Pirminės pastabos

80. Vokietijos ir Belgijos vyriausybė, taip pat Komisija savo rašytinėse pastabose nurodo, kad pateikiant atsakymą į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia išanalizuoti BGB 1371 straipsnio 1 dalį ir apibrėžti šios nuostatos tikslą. Remiantis šia nuostata, reikia atsakyti į klausimą, ar tai yra reglamentavimas, susijęs su sutuoktinių turto režimui taikytina teise, ar su paveldėjimo klausimams taikytina teise. Tokio požiūrio siūlo laikytis ir Lenkijos vyriausybė, nors šiuo klausimu pateikia kitokią galutinę išvadą.

81. Pritariu požiūriui, kad konkrečios nuostatos negalima aiškinti atsiejant ją nuo jos atliekamos funkcijos. Doktrinoje teigiama, kad reglamentavimas, kurio tikslas – padalyti palikėjo turtą, patenka į paveldėjimo klausimams taikytinos teisės taikymo sritį. Tačiau jeigu kalbama apie reglamentavimą, susijusį su gyvo likusio sutuoktinio teisėmis, kylančiomis iš jo dalies padidėjus turtui, taikoma sutuoktinių turto režimui taikytina teisė [16].

82. Atrodo, kad šioje byloje nagrinėjant teisės kolizijos klausimą reikėtų išsamiau išanalizuoti ligšiolinę Teisingumo Teismo jurisprudenciją, susijusią su teismų bendradarbiavimo civilinėse bylose reglamentavimu. Joje Teisingumo Teismas nurodė konkrečių teisės institutų funkcijas, be kita ko, siekdamas apibrėžti konkrečių jurisdikcijos normų taikymo sritį.

2) Sutuoktinių turto teisinių režimų sąvokos aiškinimas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje atsižvelgiant į jurisdikcijos normas

83. Savo jurisprudencijoje Teisingumo Teismas skyrė daug dėmesio Briuselio konvencijos [17] 1 straipsnio antros pastraipos 1 punkto, pagal kurį į konvencijos taikymo sritį nepateko bylos, susijusios su „sutuoktinių turto teisiniais režimais“ (pranc. „les régimes matrimoniaux”), aiškinimui.

84. Sprendime *de Cavel* [18] Teisingumo Teismas paaiškino, kad „sutuoktinių turto teisinių režimų“ neįtraukimas į Briuselio konvencijos 1 straipsnio antros pastraipos 1 punktą apima ne tik nacionalinėje teisėje numatytus sutuoktinių turto režimus, bet ir „visus turtinius santykius, tiesiogiai kylančius iš santuokos arba jos pabaigos“. Teisingumo Teismas nesvarstė atvejo, kai sutuoktinių turto teisinis režimas baigėsi dėl vieno iš sutuoktinių mirties. Toje byloje prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo susijęs su santuokos nutraukimo byla.

85. Tame sprendime išreikštą poziciją Teisingumo Teismas iš naujo patvirtino Sprendime *W.* [19] Pagrindinė byla buvo susijusi su vieno iš sutuoktinių prašymu išduoti kodicilą, kurį turėjo kitas sutuoktinis, kad juo remiantis būtų galima įrodyti, kad kitas sutuoktinis netinkamai valdo jo turtą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą, be kita ko, prašydamas išaiškinti Briuselio konvencijos 1 straipsnio antros pastraipos 1 punktą, tiek, kiek ši nuostata susijusi su „testamentų ir paveldėjimo“ (pirmasis prejudicinis klausimas) ir „sutuoktinių turto teisinių režimų“ (antrasis prejudicinis klausimas) neįtraukimu į šios konvencijos taikymo sritį. Pirmiausia Teisingumo Teismas nagrinėjo antrąjį prejudicinį klausimą ir nusprendė, kad turto valdymo klausimas, kuris yra glaudžiai susijęs su „turtiniais santykiais, tiesiogiai kylančiais iš santuokos“ [20], kaip tai suprantama pagal Sprendimą *de Cavel* [21], nepatenka į dalykinę Briuselio konvencijos taikymo sritį [22].

86. Sprendime *van den Boogaard* [23] Teisingumo Teismas nagrinėjo, ar vykdytinas sprendimas dėl santuokos nutraukimo, kuriame iš vieno sutuoktinio kitam priteista vienkartinė piniginė išmoka ir nuspręsta dėl nuosavybės teisės perėjimo šiam sutuoktiniui, patenka į Briuselio konvencijos taikymo sritį, ar į ją nepatenka dėl jos netaikymo „iš santuokos kylantiems turtiniams santykiams“ (Briuselio

16 D. Solomon „The boundaries of the law applicable to succession“, *Anali Pravnog Fakulteta Univerziteta u Zenici*, 18-asis leid., 2016, p. 200.

17 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 299, 1972, p. 32).

18 1979 m. kovo 27 d. sprendimas (143/78, EU:C:1979:83, 7 punktas).

19 1982 m. kovo 31 d. sprendimas (25/81, EU:C:1982:116, 6 punktas).

20 1982 m. kovo 31 d. Sprendimas *W.* (25/81, EU:C:1982:116, 7 punktas).

21 1979 m. kovo 27 d. sprendimas (143/78, EU:C:1979:83).

22 1982 m. kovo 31 d. Sprendimas *W.* (25/81, EU:C:1982:116, 9 punktas).

23 1997 m. vasario 27 d. sprendimas (C-220/95, EU:C:1997:91).

konvencijos 1 straipsnio antros pastraipos 1 punktas)[24]. Teisingumo Teismas nusprendė, kad teismo sprendimas, kuriuo vienam iš sutuoktinių priteisiama vienkartinė pinigų suma, jeigu išmoka siekiama patenkinti sutuoktinio poreikius arba jeigu siekiant nustatyti išmokos dydį atsižvelgiama į abiejų sutuoktinių poreikius, tai kalbama apie atvejį, susijusį su išlaikymu. Jeigu išmokos tikslas – tik turto padalijimas tarp sutuoktinių („la répartition des biens entre les époux“), tai ji susijusi su sutuoktinių turto režimu[25].

3) Dėl rėmimosi jurisprudencija, susijusia su Briuselio konvencija, siekiant aiškinti Reglamento Nr. 650/2012 normas

87. Nemanau, kad yra priežasčių, kurios suteiktų pagrindą kitaip aiškinti sąvokas „turtinės teisės, atsirandančios iš santuokos“ ir „klausimai, susiję su sutuoktinių turto režimu“ atsižvelgiant į Sąjungos kolizines normas, įskaitant Reglamentą Nr. 650/2012, ir jurisdikciją reglamentuojančias Sąjungos normas.

88. Po Briuselio konvencijos priimtas Reglamentas Nr. 1215/2012. Šio reglamento 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad jis netaikomas „nuosavybės teisėms, atsirandančioms iš santuokos ryšių“. Nutartyje *Iliev*[26] Teisingumo Teismas nurodė, kad Reglamento Nr. 1215/2012 1 straipsnio 2 dalies a punktas atitinka Briuselio konvencijos 1 straipsnio antros pastraipos 1 punktą. Minėtoje nutartyje Teisingumo Teismas taip pat patvirtino, kad yra svarbi jurisprudencija, susijusi su sąvokos „nuosavybės teisės, atsirandančios iš santuokos ryšių“, aiškinimu atsižvelgiant į Reglamentą Nr. 1215/2012[27]. Doktrinoje taip pat teigiama, kad Reglamente Nr. 1215/2012 pateiktas sąvokas reikėtų aiškinti atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimus, susijusius su Briuselio konvencija[28].

89. Reglamento Nr. 650/2012, Reglamento 2016/1103 ir Reglamento Nr. 1215/2012 taikymo sritys turi papildyti viena kitą. Todėl manau, kad „klausimų, susijusių su sutuoktinių turto režimais“, neįtraukimą į Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio 2 dalies d punkto taikymo sritį reikia suprasti pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją, susijusią su „sutuoktinių turto režimų“ neįtraukimu į Briuselio konvencijos taikymo sritį (šios konvencijos 1 straipsnio antros pastraipos 1 punktas).

90. Kartu suprantu, kad jurisdikcijos ir kolizijos normų, su kuriomis yra susijęs šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą, tikslas nėra toks pats. Vis dėlto Reglamente Nr. 650/2012 yra ne tik kolizinės, bet ir jurisdikciją reglamentuojančios normos. Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnyje nurodyta šio reglamento dalykinė taikymo sritis susijusi su abiejų rūšių nuostatomis. Jeigu tam nėra esminio pagrindo, nėra priežasčių kitaip suprasti bendrųjų sąvokų, kuriomis remiantis reglamentuose yra apibrėžiama jų dalykinė taikymo sritis, atsižvelgiant į tai, ar kalbama apie kolizines, ar apie jurisdikcijos normas.

24 Reikėtų pažymėti, kad pagal Briuselio konvenciją iš jos taikymo srities nėra pašalintos „iš šeimos santykių, giminystės, santuokos arba svainystės kylančios išlaikymo prievolės“, kaip yra kalbant apie 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012, p. 1).Todėl bylos, su kuria buvo susijęs sprendimas, kvalifikavimas kaip bylos, susijusios su išlaikymo pareigomis, leistų taikyti Briuselio konvenciją. Dabar tokio pobūdžio bylai būtų taikomas 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (OL L 7, 2009, p. 1).

25 1997 m. vasario 27 d. Sprendimas *van den Boogaard* (C-220/95, EU:C:1997:91, 22 punktas).

26 2017 m. birželio 14 d. nutartis (C-67/17, EU:C:2017:459, 24 punktas).

27 2017 m. birželio 14 d. Nutartis *Iliev* (C-67/17, EU:C:2017:459, 25-30 punktai).

28 P. Rogerson, išleista U. Magnus, P. Mankowski „Brussels Ibis Regulation“, Kelnas, Otto Schmidt, 2016, p. 71.

4) Išvados iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, susijusios su jurisdikcijos normomis

91. Išanalizavus šios išvados 84–86 punktuose nurodytą jurisprudenciją, susijusią su jurisdikcijos normomis, atsižvelgiant į šios išvados 90 punkte pateiktas pastabas, darytina išvada, kad „sutuoktinių turto režimų“ neįtraukimas į Sąjungos aktų dėl teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose taikymo sritį visų pirma susijęs su įvairiais turtiniais santykiais, kylančiais tiesiogiai iš santuokos ar jos pasibaigimo, įskaitant konkrečių turto dalių priskyrimą paveldėtam turtui arba palikimui, kuris turi būti padalytas sutuoktiniams.

92. Norint atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą BGB 1371 straipsnio 1 dalį reikia kvalifikuoti kaip nuostatą, taikomą paveldėjimo instituto arba sutuoktinių turto režimo srityje, atsižvelgiant į Sąjungos normas. Todėl šią nuostatą reikia išaiškinti atsižvelgiant į Teisingumo Teismo jurisprudenciją taip, kad būtų nustatytas šio reglamentavimo tikslas ir tuo remiantis išsklaidytos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejonės.

93. Tokia nuostata, kokia yra BGB 1371 straipsnio 1 dalis, taikoma tik jei miršta vienas iš sutuoktinių. Po vieno iš sutuoktinių mirties vis dar galima kalbėti apie turto padalijimą tarp paveldimo turto ir gyvo likusio sutuoktinio turto. Tačiau, atsižvelgiant į šios išvados 48 punkte pateiktas pastabas, turto dalių padalijimas arba sutuoktinių turto režimo nustatymas neatrodo esminis BGB 1371 straipsnio 1 dalies tikslas. Šiose nuostatose veikiau apibrėžiama gyvo likusio sutuoktinio padėtis kitų paveldėtojų atžvilgiu. Iš tiesų jomis apibrėžiama gyvo likusio sutuoktinio dalyvavimo palikime dalis.

94. Ryšio tarp dalies, tenkančios gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį, ir santykių, kylančių tiesiogiai iš santuokos, nebuvimas tampa dar akivaizdesnis, atsižvelgus į tai, kad ši nuostata taikoma, neatsižvelgiant į tai, ar yra pagrindas kaip nors padalyti turtą atsižvelgiant į principus, kuriais yra paremtas bendrosios dalinės nuosavybės režimas [29].

95. Be to, pagal šios išvados 53 punkte pateiktas pastabas, būsimas palikėjas gali vienašališkai neleisti taikyti šios nuostatos naudodamasis paveldėjimo teisės institutais. Iš esmės toks yra paveldėjimo teisių pobūdis. Paveldėjimo teisei būdinga gana didelės laisvės pripažinimas palikėjui valdyti savo palikimą, kai sprendimus dėl santykių, tiesiogiai kylančių iš sutuoktinių turto režimo, paprastai turi priimti abu sutuoktiniai.

96. Taigi manau, kad esminis tokio reglamentavimo, kaip numatytasis BGB 1371 straipsnio 1 dalyje, tikslas patvirtina, jog šią nuostatą reikia pripažinti patenkančia į paveldėjimo instituto taikymo sritį, o ne į sutuoktinių turto režimo taikymo sritį.

c) Nuostatų dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo pasekmės

97. Sąvokos, kurias Sąjungos teisės aktų leidėjas vartojo siekdamas apibrėžti Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį, kaip jau minėjau šios išvados 32 punkte, yra savarankiškos. Tačiau aiškinant šias sąvokas reikia atsižvelgti į Reglamento Nr. 650/2012 tikslus, kurie, kaip nurodyta šios išvados 27 punkte, yra naikinti laisvo asmenų judėjimo kliūtis vidaus rinkoje ir veiksmingai užtikrinti paveldėtojų teisių

29 Pavyzdžiui, jei santuokos sudarymo metu palikėjo turtas buvo 100 tūkst. piniginių vienetų vertės ir per santuoką nepadidėjo. O gyvas likęs sutuoktinis per šią santuoką sukaupė 50 tūkst. piniginių vienetų sumą. Tokiu atveju, pagal matematinį sulyginimą, gyvam likusiam sutuoktiniui nepriklausytų turto sulyginimo išmoka. Santuokos nutraukimo atveju būtų priešingai. Tuomet gyvas likęs sutuoktinis turėtų kitam sutuoktiniui sumokėti 25 tūkst. piniginių vienetų sumą. Taikant BGB 1371 straipsnio 1 dalį susiklosto situacija, kai gyvam likusiam sutuoktiniui tenka 25 tūkst. piniginių vienetų suma (palikėjo palikimo ketvirtadalis).

garantavimą valstybėse narėse[30]. Šiuo tikslu Reglamente Nr. 650/2012, kaip nurodyta jo 8 konstatuojamojoje dalyje, nustatytas vienas pažymėjimas – Europos paveldėjimo pažymėjimas. Kaip patvirtina šio reglamento 67 konstatuojamoji dalis, jis turi leisti greitai, sklandžiai ir veiksmingai spręsti tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo klausimus Sąjungoje.

98. Europos paveldėjimo pažymėjimo pasekmės reglamentuojamos Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnyje. Šis pažymėjimas atlieka įteisinimo funkciją ir sukelia pasekmių visose valstybėse narėse, neatsižvelgiant į konkrečios procedūros taikymą (Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 1 dalis). Europos paveldėjimo pažymėjime nurodytiems faktams, nustatytiems „pagal paveldėjimui taikytiną teisę arba pagal kitą konkretiems faktams taikytiną teisę“, taikoma teisingumo prezumpcija (Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 2 dalis).

99. Reglamento Nr. 650/2012 71 konstatuojamosios dalies pirmame sakinyje paaiškinta, kad pažymėjimas pirmiausia turi įrodomąją galią ir turėtų būti preziumuojama, kad jame tiksliai pateikiami faktai, nustatyti pagal paveldėjimui taikytiną teisę arba pagal kitą konkretiems faktams, pavyzdžiui, paskutinės valios dėl turto palikimo galiojimui turinio prasme, taikytiną teisę. Vis dėlto pagal Reglamento Nr. 650/2012 71 konstatuojamosios dalies antrą sakinį pažymėjimo įrodomoji galia neturėtų apimti elementų, kuriems netaikomas šis reglamentas, pavyzdžiui, giminystės ryšių klausimų arba klausimo dėl to, ar konkretus turtas priklausė palikėjui.

100. Taigi pažymėjimo įrodomoji galia susijusi tik su tomis aplinkybėmis, kurios nustatytos remiantis taikytina teise, nurodyta pagal Reglamente Nr. 650/2012[31] suvienodintas kolizines normas. Tai yra aplinkybės, kurioms taikoma taikytina teisė, nurodyta remiantis Reglamento Nr. 650/2012 23 straipsniu (paveldėjimo institutas) ir Reglamento Nr. 650/2012 24–28 straipsniais, susijusiais su: paskutinės valios dėl turto palikimo, išskyrus paveldėjimo susitarimus, priimtinumu ir galiojimu turinio prasme (24 straipsnis), paveldėjimo susitarimų dėl vieno asmens palikimo priimtinumu, galiojimu turinio prasme ir privalomuoju pobūdžiu (25 straipsnis), paskutinės valios dėl turto palikimo galiojimu formos prasme (27 straipsnis), pareiškimų dėl priėmimo ar atsisakymo galiojimu formos prasme (28 straipsnis).

101. Tai leidžia daryti išvadą, kad iš Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 2 dalies kylančios pasekmės apima tik tas aplinkybes, kurios nustatytos remiantis paveldėjimo institutu (23 straipsnis) ir kitiems klausimams, apibrėžtiems pagal Reglamento Nr. 650/2012 (24–28 straipsniai) kolizines normas, taikytina teise. Šios pasekmės nesusijusios su aplinkybėmis, nustatytomis remiantis nacionalinėmis ir Sąjungos kolizinėmis normomis, kurių nėra Reglamente Nr. 650/2012.

102. Pripažinus, kad palikimo daliai, kuri priklauso gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį, taikomas kvalifikavimas pagal paveldėjimo teisę, leidžia pateikti su šia dalimi susijusią informaciją Europos paveldėjimo pažymėjime su visomis Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 2 dalyje nurodytomis pasekmėmis. Jeigu ši nuostata būtų vertinama kaip klausimas, kuriam taikoma sutuoktinių turto režimui taikytina teisė, informacijai, susijusiai su gyvam likusiam sutuoktiniui tenkančia dalimi, nebūtų įmanoma taikyti teisingumo prezumpcijos.

30 Tokią poziciją Teisingumo Teismas išreiškė 2017 m. spalio 12 d. Sprendime *Kubicka* (C-218/16, EU:C:2017:755, 56 punktas), nuspręsdamas, kad šiame sprendime nurodytas Reglamento Nr. 650/2012 aiškinimas atitinka jo tikslą sudaryti palankesnes sąlygas vidaus rinkai tinkamai veikti, šalinant laisvo asmenų, kurie nori įgyvendinti savo teises tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo atveju, judėjimo kliūtis.

31 P. Wautelet „Article 69 – Effets du certificat“, išleista A. Bonomi, P. Wautelet (red.) „Le droit européen des succession, Commentaire du règlement (UE) nº 650/2012, du 4 juillet 2012“, Briuselis, Bruylant 2016, p. 880. Dėl Reglamento nr. 650/2012 projekto taip pat žr. J. Basedow, A. Dutta, C. Bauer ir kt. *Max Planck Institute for Comparative and International Private Law*, „Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession“, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 74 t., 2010, n.b. 323.

103. Taigi tai būtų dar vienas argumentas, patvirtinantis, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis turi būti kvalifikuojama pagal paveldėjimo teisę. Taip būtų užtikrintas Reglamento Nr. 650/2012 nuostatų, įtvirtinančių Europos paveldėjimo pažymėjimus, veiksmingumas.

d) Išvada dėl pirmojo prejudicinio klausimo

104. Remdamasis tuo, kas nurodyta, laikausi nuomonės, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis neturi būti laikoma nuostata, susijusia su klausimais dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir nepatenkančia į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį remiantis šio reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punktu.

105. Pirma, šioje nuostatoje nenustatyta, kas įeina į mirusio sutuoktinio palikimą. Ji susijusi su gyvo likusio sutuoktinio teisėmis dėl to, kas nepaneigiamai yra palikimo dalis. Tokia nuostata, kokia yra BGB 1371 straipsnio 1 dalis, kartu susijusi su klausimu dėl „mirusio sutuoktinio turto paveldėjimo“, kaip tai suprantama pagal Reglamento 2016/1103 1 straipsnio 2 dalies d punktą, kuris nepateks į šio reglamento taikymo sritį ir kuriam bus taikomos Reglamento Nr. 650/2012 kolizinės normos.

106. Antra, ši nuostata taikoma tik vienam sutuoktiniui mirus ir neatsižvelgiant į tai, ar yra pagrindas kaip nors padalyti turtą atsižvelgiant į principus, kuriais yra paremtas bendrosios dalinės nuosavybės režimas.

107. Trečia, siekis užtikrinti nuostatų dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo veiksmingumą leidžia tokią nuostatą, kokia yra BGB 1371 straipsnio 1 dalis, kvalifikuoti pagal paveldėjimo teisę. Šios nuostatos kvalifikavimas pagal paveldėjimo teisę leidžia Europos paveldėjimo pažymėjime pateikti informaciją apie gyvam likusiam sutuoktiniui priklausančią dalį, sukeliant Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 2 dalyje numatytas pasekmes visose valstybėse narėse.

108. Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį prejudicinį klausimą atsakyti, kad Reglamento Nr. 650/2012 1 straipsnio 1 dalis, siejant su jo 1 straipsnio 2 dalies d punktu, turi būti aiškinama taip, kad paveldėjimo klausimams taikytinos teisės taikymo sritis apima tokį reglamentavimą, kuriame, kaip BGB 1371 straipsnio 1 dalyje, apibrėžiama gyvam likusiam sutuoktiniui tenkanti palikimo dalis, net jeigu jo taikymas priklauso nuo konkretaus sutuoktinių turto režimo buvimo, o sutuoktiniui tenkanti palikimo dalis pakeičia šio režimo nustatymą, bet kartu šios dalies dydis nustatomas remiantis visai kitais principais nei tie, kuriais remiantis nustatomas tokio turto režimo būdas sutuoktiniams esant gyviems.

C. Dėl antrojo ir trečiojo klausimų

109. Antruoju ir trečiuoju prejudiciniais klausiais, kurie pateikti tuo atveju, jei Teisingumo Teismas neigiamai atsakytų į pirmąjį prejudicinį klausimą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išaiškinti, ar palikimo dalis, tenkanti gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį, gali būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime, nors ši nuostata nesusijusi su klausimu, patenkančiu į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį. Atsižvelgiant į mano siūlomą atsakymą į pirmąjį prejudicinį klausimą, į antrąjį ir trečiąjį klausimus atsakyti nereikia.

110. Jeigu Teisingumo Teismas nepritartų mano pozicijai dėl pirmojo prejudicinio klausimo, reikėtų nagrinėti antrąjį ir trečiąjį klausimus. Taigi pasiūlysiu atsakymą ir į šiuos klausimus.

111. Antruoju ir trečiuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išskiria įvairias hipotezes, svarstydamas, ar gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį tenkanti dalis gali būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime, nors šis klausimas nepateka į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį. Visos šios hipotezės susijusios su abejonėmis dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo turinio ir šio reglamento taikymo srities *ratione materiae* tarpusavio santykio. Todėl manau, kad antrąjį ir trečiąjį klausimus reikėtų nagrinėti kartu.

1. Dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo turinio ir Reglamento Nr. 650/2012 taikymo srities tarpusavio santykio

112. Kaip minėjau, šie svarstymai yra hipotetiniai ir paremti prielaida, jei Teisingumo Teismas nepritartų mano siūlomam atsakymui į pirmąjį prejudicinį klausimą ir pripažintų, kad BGB 1371 straipsnio 1 dalis nėra nuostata, patenkanti į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį. Net ir darant tokią prielaidą, manau, kad palikimo dalis, priklausanti pagal šią nuostatą gyvam likusiam sutuoktiniui, gali būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime.

113. Pirma, neatrodo, jog Sąjungos teisės aktų leidėjas darytų prielaidą, kad Europos paveldėjimo pažymėjime gali būti nurodyta tik informacija, susijusi su aplinkybėmis, patenkančiomis į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį. Tai patvirtina Reglamento Nr. 650/2012 68 straipsnio h punkto formuluotė. Kaip pažymėjime pateikiama informacija, „kiek jos reikia tikslui, kuriam išduodamas pažymėjimas“, šioje nuostatoje nurodyta „informacija apie palikėjo sudarytą vedybų sutartį“. Nekyla abejonių, kad pastarasis klausimas nepatenka į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį.

114. Antra, kartais nepaminėjus informacijos, susijusios su paveldėjimo klausimams svarbiais aspektais, nors iš tikrųjų neturinčios tokio pobūdžio, Europos paveldėjimo pažymėjimas taptų visiškai beprasmis dokumentas. Jis neatspindėtų tikrosios gyvam likusiam sutuoktiniui tenkančios palikimo dalies. Todėl kiltų abejonių dėl nuostatų, kuriomis reglamentuotas Europos paveldėjimo pažymėjimas, veiksmingumo (*effet utile*).

115. Trečia, tokiu atveju Europos paveldėjimo pažymėjimas nebūtų konkurencingas valstybėse narėse panašiais tikslais naudojamų vidaus (nacionalinių) dokumentų, kurie visiškai atspindėtų gyvo likusio sutuoktinio palikimo dalį, atžvilgiu. Reglamente Nr. 650/2012 nenustatyta pareigos naudoti Europos paveldėjimo pažymėjimo. Ir toliau galioja nacionaliniai pažymėjimai, išduoti pagal atitinkamoje valstybėje galiojančias nuostatas.

116. Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus, laikausi nuomonės, kad gyvo likusio sutuoktinio palikimo dalis, tenkanti jam pagal BGB 1371 straipsnį, gali būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime.

2. Dėl informacijos, nepatenkančios į Reglamento Nr. 650/2012 taikymo sritį, nurodymo Europos paveldėjimo pažymėjime sukeliamų pasekmių

117. Pati galimybė nurodyti konkrečią informaciją Europos paveldėjimo pažymėjime dar nereiškia, kad ji turi visas šias savybes, kurias turi informacija, atskleista pagal taikytiną teisę, nustatytą remiantis Reglamento Nr. 650/2012 kolizinėmis normomis.

118. Šios išvados 101 punkte jau nurodžiau, kad pažymėjimo įrodomoji galia siejama tik su aplinkybėmis, kurios yra nustatytos pagal taikytiną teisę, nustatytą remiantis Reglamente Nr. 650/2012 pateiktomis suvienodintomis kolizinėmis normomis.

119. Pats Reglamentas Nr. 650/2012 nedraudžia pažymėjime nurodyti aplinkybių, kurioms netaikomos šio reglamento 69 straipsnyje nurodytos pasekmės. Manau, tai patvirtina jau minėta Reglamento Nr. 650/2012 71 konstatuojamoji dalis, pagal kurią „pažymėjimo įrodomoji galia neturėtų apimti elementų, kuriems netaikomas šis reglamentas, pavyzdžiui, giminystės ryšių klausimų arba klausimo dėl to, ar konkretus turtas priklausė palikėjui“.

120. Taigi manau, kad Europos paveldėjimo pažymėjimas gali apimti: informaciją, nustatytą pagal paveldėjimo teisę (23 straipsnis), informaciją, nustatytą pagal kitiems klausimams, apibrėžtiems pagal Reglamente Nr. 650/2012 suvienodintas kolizines normas, taikytiną teisę (24–28 straipsniai) ir informaciją pagal taikytiną teisę, nustatytą remiantis nacionalinėmis kolizinėmis normomis (arba

kituose Sąjungos teisės aktuose nustatytomis kolizinėmis normomis). Prie pastarosios kategorijos reikėtų priskirti informaciją, darant prielaidą, kad ji nepriskiriama prie paveldėjimo teisės, susijusios su palikimo dalimi, priklausančia gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį. Tačiau iš Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 2 dalies kylančios pasekmės neturėtų apimti šių aplinkybių.

3. Informacijos, susijusios su gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį priklausančia palikimo dalimi, pobūdis Europos paveldėjimo pažymėjime

121. Kyla dar vienas klausimas: kokias pasekmes reikia sieti su tuo, kad Europos paveldėjimo pažymėjime nurodoma informacija apie gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį priklausančią palikimo dalį. Savo rašytinėse pastabose ir per teismo posėdį Komisija atkreipė dėmesį į tai, kad nors nėra aiškaus pagrindo, kad Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio sukeliamos pasekmės apimtų informaciją, susijusią su palikimo dalimi, šią išvadą derėtų pripažinti ir šiek tiek išplėsti šios nuostatos sukeliamas pasekmes, apimant informaciją, susijusią su gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį priklausančia dalimi.

122. Doktrinoje teigiama, kad palikimo dalis, tenkanti gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį, tiek, kiek šis klausimas pripažįstamas į sutuoktinių turto režimo taikymo sritį patenkančiu klausimu, gali būti nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime kaip informacinio pobūdžio teiginys, pateikiant „informaciją apie sutuoktinių turto režimą“, apie kurią kalbama Reglamento Nr. 650/2012 68 straipsnio h punkte, kartu pažymint, kuo remiantis ši aplinkybė buvo nustatyta [32]. Kitas požiūris, kuriuo siūlo vadovautis ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kiek tai susiję su antruoju ir trečiuoju prejudiciniais klausimais, paremtas įsitikinimu, kad vertės padidėjimas pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį turi būti nurodytas kaip informacija apie „kiekvienam iš įpėdinių tenkančią palikimo dalį“, apie kurią kalbama 68 straipsnio l punkte [33].

123. Manau, kad, neatsižvelgiant į tai, kuri iš šių nuostatų būtų taikoma informacijos, susijusios su padidėjimu, nurodymu Europos paveldėjimo pažymėjime, tai turi būti daroma nustačius aiškią sąlygą, kad ši informacija buvo nustatyta remiantis sutuoktinių turto režimui taikytina teise. Tai neturi būti teisė, kuri yra nustatyta kaip taikytina sutuoktinių turto režimui remiantis tos institucijos, kurioje suinteresuotasis asmuo remiasi kitoje valstybėje narėje išduotu Europos paveldėjimo pažymėjimu, valstybėje narėje galiojančiomis kolizinėmis normomis. Tai lemia visoms valstybėms narėms bendrų kolizinių normų, nurodančių sutuoktinių turto režimams taikytiną teisę, nebuvimas.

124. Europos paveldėjimo pažymėjime nustačius išlygą, paaiškinančią, kad gyvam likusiam sutuoktiniui pagal BGB 1371 straipsnio 1 dalį priklausanti palikimo dalis patenka į sutuoktinių turto režimui taikytinos teisės taikymo sritį, kartu būtų apribota galimybė remtis Reglamento Nr. 650/2012 69 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodyta prezumpcija.

125. Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, siūlau, kad, jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai, Teisingumo Teismas į antrąjį ir trečiąjį klausimus atsakytų, kad Reglamento Nr. 650/2012 68 straipsnio l punktas ir 67 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinami taip, kad gyvam likusiam sutuoktiniui priklausanti palikimo dalis, jeigu tai yra dalies likutis, nustatytas dėl padidėjimo remiantis turtinius santykius reglamentuojančia BGB 1371 straipsnio 1 dalimi, gali būti visa nurodyta Europos paveldėjimo pažymėjime tik informaciniais tikslais.

32 T. Ivanc, S. Kralijć „European Certificate of Succession - Was there a need for a European intervention?“, *Anali Pravnog Fakulteta Univerziteta u Zenici*, issue 18, 2016, p. 266.

33 D. Stamatiadis, išleista H. Pamboukis „ES Succession Regulation No 650/2012: A Commentary“, Oksfordas, C.H. Beck, Hart Publishing, 2017, p. 633.

VI. Išvada

126. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Kammergericht Berlin* (Berlyno aukštesnysis apygardos teismas, Vokietija) pateiktus prejudicinius klausimus:

2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo, autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo 1 straipsnio 1 dalis, siejant su jos 1 straipsnio 2 dalies d punktu, turi būti aiškinama taip, kad į paveldėjimo klausimams taikytinos teisės sritį patenka toks reglamentavimas, kuriuo, kaip ir *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) 1371 straipsnio 1 dalyje, apibrėžiama gyvam likusiam sutuoktiniui priklausanti palikimo dalis, net jeigu jo taikymo sritis priklauso nuo konkretaus sutuoktinių turtinio režimo buvimo, o sutuoktiniui priklausanti palikimo dalis pakeičia šio režimo nustatymą, tačiau kartu šios dalies dydis yra apibrėžtas remiantis visai kitokiais principais nei tie, kuriais remiantis apibrėžiamas šio turtinio režimo nustatymo būdas sutuoktiniams esant gyviems.